

Läänest tulnute ootused, üllatused ja soovitused

Ain Haas

Ilmus raamatus <<Tagasi koju: Konverents eestlaste repatrieerumisest>>

Toimetaja: Oliver Lukason

Tartu: Korporatsioon Rotalia, 2008, lk. 62-76

Käesolev aruanne põhineb peamiselt intervjuudel, mis tehti 2005. a. sügisel ja 2006. a. talvel. Hakkasin taasiesiseisvumisajal korjama artikleid välis-eestlaste kohta, kes olid Eestisse kolinud. Esimesed pikemad vestlused mõnedega toimusid juba 1996. a. Kokku vestlesin 106 eesti rahvusest isikuga, kes tulid Läänest Eestisse elama. Kohtusin nendega kümnes linnas Eestimaa pinnal, ja ka Rootsis ning Austraalias. Enamik (69%) elas Tallinnas, osa Tartus (14%), ja teised mujal Eestis (15%). Intervjuusid tehti ka lätlaste ja leedukatega (38 + 8 isikut siinamaani), nii et kokku on 152 isikuga vesteldud.

Vestlejad on kolmest põlvkonnast: (1) Eestis, Lätis, või Leedus sündinud, (2) nende lapsed, ja (3) lapselapsed. Kõik on vähemalt pool aastat elanud Baltikumis pärast taasiesiseisvumist. Mõned üksikud on välismaale tagasi kolinud, kuid mitte alati lõplikult. Mõned (3 isikut) lahkusid kodumaalt alles nõukogude ajal, elasid tosinkond aastat või rohkemgi Läänes, sulasid sisse pagulaste ühiskonda, ja siis tulid kodumaale tagasi.

Intervjuuuhvrid leidsin mitmel viisil. Kõigepealt kasutasin oma laia tutvuskonda. Olen sündinud Rootsis (Göteborgis) ja seal ka täiskasvanuna pikemat aega viibinud. Kasvasin üles USA Kesk-Lääne piirkonnas, aga mul on ka palju kokkupuuteid olnud Idaranna eestlastega. Kanadas olen käinud tihti, ja eriti Torontos on mul päris palju tuttavaid. Sugulased Eestis andsid nimesid juurde, ja ajakirjanduse kaudu leidsin teisi. Iga intervjuu lõpul küsisin, kas keegi veel sobiks valimisse võtta.

Vestlused kestsid umbes tund aega ja tavaliselt said helilindile sisse mängitud. Kui polnud võimalik isiklikult kohtuda, siis esitasin küsimusi kas telefoni või e-posti teel. Intervjuuuhvritele lubasin anonüümsust. Küsimustik koosnes peamiselt etteantud vastusteta küsimustest. See andis intervjuuuhvrile häid võimalusi ennast väljendada loomulikult viisil ja ette tuua teemasid, mis ta ise tahtis rõhutada.

Kuna pole sellist nimekirja olemas, kus kõik Läänest tulnud eestlased on loetletud, ei saa öelda, kui esinduslik käesolev valim on. Võib aga tõendada, et see on küllaltki mitmekesine seltskond. See hõlmab rõhutavat enamust nendest, kelledest õigel ajal teada saadi. Oli ainult kaks eesti päritoluga isikut, kes keeldusid osa võtmast. On teisi, kes ei reageerinud, kui saatsin e-postiga läkituse või helistasin. Nende kohta ei tea, kas nad olid sobivad isikud (nt. elasid vähemalt poole ajaga Eestis). Protsendid ja keskmised arvud võivad erineda tegelikkuses, aga on tõenäoline, et peajooned on tabatud.

Pole üllatav, et asukohamaa poolest on Rootsi, Kanada ja USA esikohal, ja siis on järgmisel tasemel ülejäänud Euroopa ja Austraalia (vt. Tabel 1). Eesti põgenikud sattusid ju just nendesse maadesse pärast Teist Maailmasõda.

Põlvkondade ja sugupoolte jaotus on ebaühtlane (vt. Tabel 2). Kõik intervjuueeritud olid Teise Maailmasõja põgenikud või nende järeltulijad. Nii meeste kui ka naiste seas on teine põlvkond (põgenikkude lapsed) kõige suurem rühm. Päris tavalised on ka põgenikud, kes olid alaealsed (mitte veel 21 aastat vana) põgenemise ajal. Põgenejate

lapselapsed on haruldased, aga võeti kontakti ainult nendega, kes olid juba saanud 18 aastat täis ja olid omal algatusel Eestisse kolinud. (Tulevikus on selliseid kergem leida.) Kõige vanemad põgenikud, kes olid täiskasvanud põgenemise ajal, on ka haruldased. Neid oli rohkem mõne aasta eest, aga surma vikat on neid ära viimas. Intervjueerimise ajal olid vastajad 18- kuni 88-aastased. Mehed olid selgesti ülekaalus keskealiste ja nooremate pensionäride seas, aga mitte kõige nooremate ja kõige vanemate seas.

Tabel 1. Eesti intervjuuuhvrite elukohad *

Asukoht	Viimane elukoht	Peamine elukoht	Kunagine elukoht
Rootsi	29 (27%)	33 (31%)	38 (36%)
Ülejäanud Euroopa	13 (12%)	7 (7%)	23 (22%)
Kanada	26 (25%)	32 (30%)	44 (42%)
USA	26 (25%)	26 (25%)	36 (34%)
Ladina-Ameerika	2 (2%)	0	3 (3%)
Austraalia	8 (8%)	8 (8%)	8 (8%)
Okeania	0	0	4 (4%)
Aasia	0	0	6 (6%)
Aafrika	2 (2%)	0	5 (5%)
Kokku	106 (101%)	106 (101%)	106

* Protsentide ümardamise tõttu pole kogusummad täpselt 100%.

Viimases veerus võib olla mitu vastust samalt isikult.

Tabel 2. Põlvkondade ja sugupoolte jaotus

Põlvkond (vanus põgenemise ajal)	Mehed	Naised	Kokku
Täiskasvanud põgenikud (≥ 21 a.)	1 (1%)	3 (8%)	4 (4%)
Alaealised põgenikud (<21 a. vanad)	23 (34%)	12 (31%)	35 (33%)
Põgenikkude lapsed	40 (60%)	19 (49%)	59 (56%)
Põgenikkude lapselapsed	3 (4%)	5 (13%)	8 (8%)
Kokku	67 (99%)	39 (101%)	106 (101%)

Kolimise aja suhtes (vt. Tabel 3 ja 4) on kõik vanused rohkesti esindatud, välja arvatud need kes olid juba 70 aastat täis saanud. Pensionäridel on ju kergem kolida kui nad on 60-sed ja parema tervise juures. Kohe pärast taasiseseisvumist oli tagasirände suur buum, aga mõned üksikud olid ümber asunud juba enne taasiseseisvumise väljakuulutamist 20. augustil 1991, ja teised olid siis juba teel Eesti poole. Teatud kahanemine sissevoolus on märgata 1990-ndate aastate lõpul, aga siis on tagasiränne ilmselt jälle tõusnud. Seda saab ehk seletada asjaoluga, et need kes kõige kangemini tahtsid tagasi tulla tegidki seda, niipea kui võimalus avanes. Teised ootasid ehk soodsamaid tingimusi, nt. elustandardi tõusmist, perekonna kinnisvara tagasisaamist, või Venemaa stabiliseerumist.

Tabel 3. Vanused kolimisel

Vanus	Sagedus
18-29	21 (20%)
30-39	27 (25%)
40-49	21 (20%)
50-59	16 (15%)
60-69	15 (14%)

Tabel 4. Kolimise ajad

Ajavahemik	Sagedus
1988 - 1991 (20. aug.)	7 (6%)
1991 (21. aug.) - 1993	39 (37%)
1994 - 1996	21 (20%)
1997 - 1999	9 (8%)
2000 - 2003	14 (13%)

70-79	3 (3%)	2004 - 2006	<u>16 (15%)</u>
80-89	<u>3 (3%)</u>		106 (99%)
	106 (100%)		

Kolimise peamised põhjused olid väga erinevad. Need kes tulid juba enne taasiseseisvumist tahtsid põnevaid sündmusi lähedalt jälgida Laulva Revolutsiooni ajal ja Nõukogude Liidu lagunemisele kaasa aidata. Kanadast tulnud kirikuõpetaja (II põlvkond), kes oli tuhandeid Piibleid salaja vedanud Nõukogude Liitu, oli veendunud, et Jumala käsi oli selle taga, et “muutuste tuuled hakkasid puhuma... Ma teadsin, et oli õige aeg.” Austraaliast tuli teine aktivist (II pvk.), natuke teisel põhjusel:

“Poliitikat, Eesti vabastamist hakkasin tegema... Ma läksin kohe Eesti Kongressi abistama... Ei kannatanud enam välja seda kaugelt pealtvaatamist.”

Mõne jaoks oli lihtsalt iseenesestmõistetav, et pagulane läheb kodumaale tagasi niipea kui okupatsioon lõpeb. Kanadast tulnud abielupaar (I pvk.) seletas oma kiiret saabumist nii:

Mees: Me olime koguaeg ütlen—

Naine: Kui Eesti saab vabaks—

Mees: Siis tuleme tagasi.

Naine: Seda me tegime.

Mees: Seda me olime ütlen endale ja teistele. Endale antud lubadust on kehvem tühistada... Meil ei olnud nagu mingisugust pikka arutelu selle üle, kas tulla või mitte tulla. Et tulla, see tundus normaalne.

Samas vaimus seletas USA-s üles kasvanud (II pvk.) isik:

“Miks karu läheb talvel metsa magama?... It’s in my nature. Geneetiliselt kodeeritud. Mu vanemad ja mu vanavanemad on surnud, aga ma püüan neile head meelt teha. Mitte et see oleks minu enda tahtmine, aga me oleme selleks kasvatatud. Ei oleks saanud teisiti.”

Isegi kolmandas põlvkonnas on isamaalisuse ja koduigatsuse tunded küllaltki tugevad, nagu tõendab Kanadast pärit noormees:

“Olen eestlaseks kasvatatud. Kanada on mulle palju andnud, aga Eesti on mu kodu. Mul on selline tunne, et oleksin pidanud seal sündima.”

Rootsist tulnud (II pvk.) lapsevanem rõhutab ka eestimeelse järelkasvu tähtsust:

“Kui Sa peaaegu kunagi ei ole Eestis olnud, kuidas Sa siis identifitseerid ennast õieti selle rahvaga ja selle rahvuskultuuriga? See on mulle isiklikult üks väga tähtis moment..., et lapsed kasvavad siin üles..., käivad siin Eesti koolis..., räägi[vad] väga ilusat ja kõlavat eesti keelt, ilma aktsendita.”

Vanuritel võib olla teistsugune mure selle üle, kuidas edaspidi kontakti hoida eesti ühiskonnaga. Kanadast hiljuti saabunud lesk (I pvk.) seletas oma otsust järgmiselt:

“Ma olen 88 aastat vana, ja mul ei olnud enam kedagi [Torontos]... Keegi enam autoga sõita ei saanud... [Aga sugulane Eestis] viib autoga siia ja sinna koguaeg.

Lihtsalt et mitte üksinda olla, ma tulin siis siia kodumaale, kuna ma tahan niikui saada maetud [kodukanti].”

Kui oli selgeks saanud, et Eesti jääbki vabaks, hakkasid välismaa firmad (eriti Euroopas) otsima eesti keele kõnelejaid, kes aitaksid äritegemisega uuel turul. Saksamaalt tuligi kogenud firmajuht (II pvk.) sellel põhjusel:

“Esimene põhjus oli raha. Ma sain [lääne-euroopa] firmalt väga ahvatleva pakkumise... Kui ma oleks[in] selle pakkumise saanud Namiibiasse, ma oleks[in] ka Namiibiasse läinud. Kas ma olen nüüd paha inimene?... Ma nägin võimalusi kui ettevõtja, iseenda arendamiseks... Sellega ikka arvestati, et ma oskan seda keelt.”

Paljud noored tulid Eestisse õppima lihtsalt uudishimu või seikluse pärast, ja siis pikapeale leidsid, et võiks jääda ka karjääri tegemiseks. Kanadast pärit haritlane (II pvk.) ütles enda ja omasuguste kohta nii:

“Inimesed tulevad aastaks ja...vaatavad ringi, vaatavad kuidas läheb. Siis [kui] üks aasta on piisavalt huvitav ja on tegevust palju, see läheb nagu kaheks ja siis kolmeks, ja siis nagu märkamatult see lihtsalt läheb... Väga vähesed on teined sellise otsuse, et ‘Nüüd ma tulen siia elu lõpuni.’ ”

Vahel oli isikul raskusi eluga Läänes--näiteks oli hiljuti toimunud abielulahutus, lähedase surm, koondamine töökohal, või masendusega võitlemine. Tavaliselt oli aga elu Läänes majanduslikult kindlam ja mugavam. Eestis nähti uusi võimalusi, põnevat arengut ja ahvatlevat väljakutset.

Rootsi eestlane (III pvk.): See oli just see energia, mis tõmbas, võrreldes selle staatilise, korraliku, turvalise Rootsiaga... Polnud mingi pidu [siin], ja ei olnud eriti midagi laua peal, aga samas... kui tulla sealt Läänest, kus on see küllus igalpool, siis ma sain küll nagu pihta sellele, mis tegelikult vaja on... Ma ei kartnud mugavusetult elada, pigem nautisin seda. Vau, saan päriselt ise hakkama ka raskemates tingimustes.

Paljud ei saagi täpsustada, millal nad otsustasid Eestisse kolida, sest protsess toimus nii samm-sammult, või lõplik otsus polegi veel tehtud. Äärmuslikum näide on Kanadast tulnud isik, kes oli viibinud Eestis 18 aastat ja ikkagi kõhkles tulevikuplaani suhtes.

Kui vastaja oskas öelda, millal ta otsustas Eestisse elama asuda, siis tavaliselt toimus see samal aastal kui kolimine või aasta varem. Tavaliselt sõideti Eestisse mitu korda enne kolimist (mediaan oli 5 korda), aga vahel mitte kunagi (3 juhtumit, kus koliti üsna kiiresti pärast taasiseseisvumist). Esimese sõidu aastaarv oli keskmiselt 1983. Rootsi eestlased käisid kõige tihedamini enne kolimist (keskmiselt 8 korda), Austraalia omad kõige harvemini (3 korda), mis on ju arusaadav reisikulude ja aegade arvestades.

Peaaegu keegi ei kahetsenud kolimist (ainult 9% mingil määral), aga see ei tähenda, et kõik jäävadki elu lõpuni Eestisse. Kõige kindlamad jääjad olid USA-st ja kõige ebakindlamad olid Austraalia eestlased. Mis nendel viga? Sugulased olid jäänud väga kaugele, ja neil oli raske taluda Eesti kliimat. Ehmus nt. Austraalias sündinud isik, kes polnud elus ennem õiget talve kogenud, kui ta nägi kui kiiresti vesi muutub jääks, ja ta kartis, et veresooned külmuvad samamoodi. Teine Austraalia eestlane sõidab igal aastal mõneks kuuks troopikasse tagasi, et vältida talve pimedust ja külma.

Oli 9 juhtumit (8%), kus vastaja oli Läände tagasi kolinud, aga üle poole (5) oli juba teist korda Eestisse tulnud. Mitmed ütlesid, et nad sõidaksid heameelega välismaale tööle, aga Eesti jääb ikkagi baasiks. Teised ütlesid, et nende Eestisse jäämine oleneb omaenda või välismaal viibivate sugulaste tervisest, või siis laste tulevikuperspektiivist. Kui näiteks mahajäänud vanemad Läänes vajavad rohkem abi või kui lastel on paremaid õppimisvõimalusi välismaal, siis võib tagasikolimine Läände kõne alla tulla.

Kuna vastajad olid tavaliselt käinud Eestis mitu korda, polnud suuri üllatusi ees, kui nad kolisid. Aga mõned mainisid küll seda, et Eestis elamine aasta läbi on hoopis midagi muud kui lühikesed suveaegsed külaskäigud.

Üldiselt läks kohanemine Eesti eluga päris ladusalt. Valdav osa vastajatest ütles, et see oli kerge (70%). Ainult väike osa (14%) arvas, et oli raske. Ülejäänud (16%) ütlesid, et oli kusagil vahepeal. Raskusi oli muidugi rohkem enne kui reformimine oli täies hoos.

Rootsi eestlane (I pvk.): “See oli ju Nõukogude Liidu lagunemise sügis [1991]... Oli ju pime, külm,... niiske..., lõrtsi ja pori... tänaval..., tapamaja või mingisugused haisud... Majandus absoluutselt kõik sassis, energiat ei olnud üldse... Ma pole elus pärast...niimoodi külmetanud... Süüa pidid ju kupongide pealt ostma... Siis kui tulin [Tartust] Tallinnasse, sõitsin ühe [uue] bensiinjaama... Snickersid, neid ma ostsin [sealt] massiliselt. Ja teed..., musta leiba ja hapukurki sai ka ilma kupongideta... Külaliskorteris oli...sääranne [lugu], et ma tulin sinna ja kolm päeva lihtsalt ainult vaatasin seda ja ohkasin. Siis mõtlesin, ‘Mis Sa kurat siin haletsed? Hakka tööle!’ Siis hakkasin seda korterit [korda panema]. Nii et standard oli ikka teine... Ma polnud ka õieti näinud inimesi, kes lebavad täiesti meelemärkuseta tänaval niimoodi, aga seda nägi Eestis...ikka küll ja küll... Mina ei tunne...Rootsis...kedagi, kes oleks tänaval peksa saanud, kusjuures kõik mu sõbrad ja tuttavad [Eestis] rääkisid sellest, kuidas neid või nende lähemad päris hiljuti tegelikult oli ka pekstud. Füüsiline vägivald!”

Hoopis teine olukord oli siis kui see abielupaar (I pvk.) kolis Rootsist 2005. a.:

Naine: Muljed olid head...

Mees: See on nagu tulla Rootsi. Kõik need kaubamajad, sama kraam on polettidel..., täitsa samad nimed, mis Rootsis...

Naine: Nii toiduained kui tööstuskaupu... Oli kõik nagu välisriikides, igalpool...

Mees: Ja kui natuke Rootsi rahakott on, siis on siin siiski odavam.

Elukoha leidmine polnud eriti keeruline. Mõned pidid esialgu sugulaste või tuttavate juures viibima. Aga ajalehekuulutuse, maakleri, või pärast interneti kaudu sai otsida normaalselt, Lääne tavade kohaselt. Naabritega oli ka tavaliselt hea vahekord, isegi kui nendega ei saanud eesti keeles vestelda. Huvitavaks erandiks oli see juhtum:

USA eestlane (I pvk.): “Kui ma hakkasin remonti tegema, see [naabri]naine kes...tänapäevani ei räägi sõnagi eesti keelt (ja mina kutsun teda KGB ohvitseri leseks) hakkas kohe minu kallal närima..., et ma teen seal lärmi, ...tolmu, ja ... mustust. [Ta hakkas] politsei välja kutsuma... Linnavalitsuselt tullakse, saadetakse mulle kiri... Ta oli agiteerinud [teiste naabrite seas]. Pretentsioon oli see, et minu remont oli nende põrandad viltu ajanud. Siis tuldi kohale kontrollima... Ütlesin selle

ühistu juhatajale, et 'Kui järgmine kord see naine minu peale kaebab, palun ütlege talle, et ma viin ta kohtusse.' ... Pole temast mõkhugi kuulda olnud, sest saadik."

Tööotsimisega oli ka üldiselt hästi läinud. Vastajad olid enamasti haritlased, kes töötasid suhteliselt kõrgetel kohtadel, nn. valge-kraeliste kõrgemas kihis (arstid, firmajuhid, insenerid, kunstnikud, jne.), nii Läänes (83% sealt tulnud tööinimestest) kui ka Eestis (88%). Tavaliselt tegutseti enamvähem samal alal pärast kolimist (69%). Isegi need, kes olid käsitöölised või talupidajad olid tavaliselt mingisugused oskustöölised või ettevõtjad. Nii et vahel esitatud arvamus, et enamasti tulid luuserid Läänest, on lihtsalt naeruväärne. Paljud tulid kutsega, et rakendada oma oskusi. Aga algaastatel see ei lõppenud alati hästi. Üks Kanada eestlane (II pvk.) jättis hea karjääri maha, ja tuli isamaad üles ehitama:

"Saabusin [1991] selle kirjaga, [kus minister täpsustab: minu nimi], see ametikoht, see osakond, ja see palk rublades... Jalutasin ringi Toompea lossis ja ... siis lõpuks leian [õige ministeeriumi] ukse. Suur kantselei, ja inimesed seal... ütlevad, et "Me ei tea Sinust midagi. Sorry... Meil niisugust osakonda ei ole... [Minister] on Soomes praegu... Mõned osakonnad on sinna kolinud, [kus]...oli vana Kompartei maja." Ei tea, kus Kompartei maja on. Võtan kaardi välja. Siis on nagu [hämbling], et siin ta tuleb meile appi, such an idiot [milline tola]! Ta isegi ei tea, kus põhihooned on Tallinnas! [naerab] Joonistavad peale, kuhu pean minema... Jõuan kohale, turvat ei ole... Mingi paljundamismasin, tuhandes tükis seal esikus... Ühtegi silti ei ole... Näen, et inimesed lähevad ühest uksest sisse, et ma lähen ka... Üks sekretär istub seal. Siis juba poolnaljaga ütlen, "Tere! ... Ma olen tulnud Teie juurde tööle." Ta vaatab mulle kohkunult otsa... [Osakonnajuhatajad] küsivad minu käest, "Mis osakonda Sa tahad minna?" Siis ma ütlesin, "Rääkige mulle, mida Te teete, siis ma valin." [naerab]... Eriti tööd ei tulnud, aga koguaeg see jutt käis, et "Tead, meil on nii metsikult teha." [Läksin lõpuks teise ministeeriumi tööle, kus sealne minister olevat küsinud mu kohta:]... 'Mis see poiss ikka tahab siia? Mis on ta eesmärk? See, et ta tuleb siia, et aitama, noh, it's bullshit [on jama].' [Mu ülemus olevat ministrile vastanud:] 'Ma ei tea, eks tahab lihtsalt tulla panna Eestile õlg alla.' 'No, no, ... this is fishy [Ei, ei, ... see on kahtlane].' Aga ikka võeti mind tööle, vaatamata sellele."

Keeleoskuse suhtes (vt. Tabel 5) sai valdav osa hakkama eesti keelega, pooled ilma raskusteta. Isegi teises ja kolmandas põlvkonnas tuldi toime päris hästi. Tööala sõnavara puudumine oli kõige suuremaks probleemiks, aga sellest saadi aja jooksul üle. Ainult mõned üksikud ei saanud ennast väljendada eesti keeles, aga nad said natuke eesti keelest aru ja said inglise keeles asju ajada oma erialadel. Ainult üks kolmandik arvas, et kohalikud ei saa vesteldes tavaliselt aru, et nad on välismaalt tulnud. Isegi esimeses põlvkonnas arvasid pooled, et midagi neid reedab, tavaliselt intonatsioon või lauseehitus. Mõned teadlikult vältisid vene- või ingliskeelseid väljendeid, eelistades vanu eestipäraseid sõnu, aga sellega nad jätsid vanamoelise keelekasutuse muljet.

Tabel 5. * Eesti keele oskus ja Välismaa päritolu kuuldavus

Põlvkond	Hea	Rahuldav	Puudulik	Ei	Vahel	Alati
I. Eestis sündinud	27 (69%)	11 (28%)	1 (3%)	16(48%)	11(33%)	6(18%)
II. Nende lapsed	24 (41%)	27 (46%)	8 (14%)	10(18%)	16(28%)	31(54%)
III. Lapselapsed	<u>3 (38%)</u>	<u>4 (50%)</u>	<u>1 (12%)</u>	<u>4(50%)</u>	<u>3(38%)</u>	<u>1(12%)</u>
Kokku	54 (51%)	42 (40%)	10(9%)	30(31%)	30(31%)	38(39%)

* Protsendid poolridade viisi arvestatud. Koguarv: 106

Koguarv: 98

Kui välismaa päitolu oli kohalikkudele märgatav, siis see tavaliselt ei tekitanud sekeldusi, pigem vastupidi. Töökaaslased, naabrid, kursusekaaslased jne. olid enamasti uudishimulikud, heatahtlikud ja abivalmid. Vahel kurdeti, et ei võeta täitsa omaks, aga sõprussidemed ja isegi armulood tekkisid kergesti. Eriti oli seda märgata nende seas, kes tulid Eestisse esialgu õppima (paljud II ja III põlvkonna esindajad). Isegi I põlvkond kippus kohalikkudega suhtlema rohkem kui omasuguste välismaalt tulnutega (vt. Tabel 6). Välis-eestlaste integratsioon on selgesti õnnestumas. Isegi venelastega pole raske sidemeid luua, kui nad eesti või inglise keelt valdavad.

Tabel 6.

Enamik sõpradest

Põlvkond	Kohalikud	Pool ja pool	Välismaalt	Kokku
I. Eestis sündinud	18 (56%)	10 (31%)	4 (12%)	32 (99%)
II. Nende lapsed	32 (62%)	12 (23%)	8 (15%)	52 (100%)
III. Lapselapsed	6 (86%)	1 (14%)	0 (0%)	7 (100%)
Kokku	56 (62%)	23 (25%)	12 (13%)	91 (100%)

See ei tähenda, et mõrasid polnud. Rootsist tulnud pensionär ütles poolnaljatades:

“Eestlane suhtub välis-eestlasse niimoodi: ‘Tule siia ja too kotitais raha meile, ja siis kao minema!’ Sellega ma ütlen ära kõik. ‘Ära kurat siia jää! Ainult jäta oma kingitusi!... Ja ära kurat tagasi oma maid taha!’ [naerab]“

Lääne-Euroopast tulnud (II pvk.): “Vahest ikka tehakse märkusi aktsendi kohta või mis iganes... Ükskord olime siin koos ühes baaris... Omanik siis hakkas meid lõpuks nagu läbi sõimama. ‘Mis Te kurat [siin teete]? Teie esiisad panid plehku, ... kui minu vanaisa lasti maha, või saadeti Siberisse, või mis iganes.’ ”

USA st tulnud (I pvk.): “Vahest mõnes seltskondlikus lauas kuulen, [et]... ‘Nemad siit said põgeneda. Neil läiks hästi. Said jõukaks. Meil ei olnud. Ainult võtavad need kõik, mis saab, mis on võimalik.’ ... Mina ütlen, ‘Vabandage väga. Mina küll ja teised, kes tulid USA-st, keegi meist pole raha teeninud. Pigem meie oleme andnud.’ ”

Kanadast tulnud (I pvk.): “Protesteerin isegi selle vastu, et mind vahel nimetatakse välis-eestlaseks, kuna ma olen siin juba tosinkond aastat elanud ja siin sündinud-kasvanud, nii et kuidas ma siis välis-eestlane olen?”

Kui küsiti, kas kohalikud eestlased on enamvähem samasugused nagu Lääne omad, siis vastas jaatavalt ainult 10%. Valdav enamus (65%) ütles lihtsalt “ei”, ja veerandik (26%) ütles nii ja naa, et oleneb, või ei osanud seisukohta võtta. Moraali või eetikaküsimused olid siin keskpunkis.

Kanadast tulnud (II pvk.): “Mis mind üllatas [oli see], et eestlased on kõiksugused. Ma olin harjunud sellega, et eestlased on kõik tublid, keskklassi arstid, kooliõpetajad jne. Aga et on ka eestlasest pätid ja kerjused ja suured joodikud, see oli üllatav.”

Austraaliast tulnud (II pvk.): “Skaala on laiem siin. Tekib see pettumus..., et on olemas eestlasi, kes on valetajad, pätid, ja kaabakad... Mitte kõik [välis-eestlased], 100%, ei ole kenad ja viisakad, aga sinnapoole. Aga realiteet on, et eesti rahvas on nagu kõik rahvad. Ei ole ju kõik intelligentsed, ilusad ja ausad.”

Selline pettumus oli eriti tugev keskealiste kodumaalaste suhtes, kes olid nõukogude ajal kõige paremini õppinud vingerdama. Pettumuse võti on ehk selles, et välis-eesti seltsid on nagu väiksed külad, kus halvast mainest on raske lahti saada. Inimesed tulevad aeg-ajalt kokku heas meeleolus ja parimates riides, ning saavad viisakalt käituda mõneks tunniks. Kui on hälbekäitumist, siis see ei toimu Eesti Maja juures vaid oma kodus või kusagil võõraste-muulaste seas. Pealegi pingutasid pagulased võõrustaja rahvale näitamisega, et Eestist on tulnud väärivad ja esinduslikud inimesed, kellede võitlus kodumaa okupatsiooni vastu võiks toetada. See vaim kujunes välja juba põgenike-laagrites, kus pagulastest sai hästi organiseeritud, aateline ja mainetundlik kogukond.

Pole sellega öeldud, et välismaalt tulnuid ei saa milleski süüdistada. Kui küsiti, missugust nõu võiks anda neile, kes kaaluvad Eestisse kolimist, siis mainiti tihti, et tuleb kannatlik olla ja ülbust vältida. Teised aga arvasid, et Eestil on kriitikast kasu.

Aafrikas elanud (I pvk.): “Mul on natuke see arengumaa kogemus olemas. Üks asi mis siis on kohe ette selgeks tehtud [sinnasaadetutele] on seda, et ‘Katsuge nagu mõista neid [kohalikke], ärge kohe olge kriitilised, ärge kohe minge õpetama. Kuulake need ära, ja aktsepteerige, et asjad võivad toimida teistmoodi, kui see millega kodus olete harjunud...’ Mingisugune rohkem mõistev ja tagasihoidlikum suhtumine oleks alati kasulik... Aga noh, niimoodi tulles oma endisele kodumaale, siis see on alati nagu tundlikum. Tahaks, et eestlane oleks igati aus ja kõik oleks hästi korras ja niimoodi. Siis see segab nagu rohkem kui seal Türgis, kui asjad ei käi nii nagu oled harjunud.”

Rootsist tulnud (I pvk.): Kui mind oli nii jõledalt rünnatud, et... ‘Teie ei kohane siin ja Teie ei tea, mis siin juhtub,’ ... [ma vastasin,] et ma ei kavatsegi teie eluga siin kohaneda... Teie olge head ja kohanege minuga, sest Teie tahate ju Euroopasse minna ja mina esitan Euroopat. Muidugi ülbelt ütlesin eks, aga see oli välja pressitud.”

USA-st tulnud (I pvk.): “Üks asi... mida ma õieti... oma lapsepõlves põlgasin [Nõukogude] Eestis elades -- kui upsakad ja ennast täis on Eesti inimesed, ja kuidas nad arvavad, et nad teavad... See äärmiselt kõrge enesehinnang, see on nagu kõige suurem Eesti arengut takistav faktor.”

Kui küsiti, kas Eesti riik võiks kuidagi soodustada välis-eestlaste tagasitulekut, siis tüüpiline oli selline arvamus, nagu väljendas Rootsi eestlane (II pvk.):

“Mitte rohkem et võib-olla informatiivselt. Ma oleksin [erilise abi] vastu, sellepärast et see lõhuks rohkem kui see aitaks, kui mingeid materiaalseid eeliseid anda.”

Paljud arvasid, et Läänest tulnud on suhteliselt jõukad ja saavad hakkama ilma toetuseta. Leiti, et palju on juba tehtud reformide läbiviimiseks ja elutingimuste, investeerimisvõimaluste, tervishoiu jm. parandamiseks. Oleks vist targem aidata Idamaade eestlasi ja teha korraldusi, mis ergutaksid hiljaaegu kodumaalt lahkunud noori tagasi tulema.

Üldiselt olid intervjuude tulemused samasugused Lätis ja Leedus. Läänest tulnud eestlased olid kiitvamad ja optimistlikumad maa arengu suhtes. Lätlased olid murelikumad noorte äravoolu (eriti Iirimaa) ja põlisrahva osakaalu pärast. Nad olid aktiivsemad kultuurielus, võib-olla just selle tõttu, et nende suvelaagrid nt. Põja-Ameerikas kestavad mitu nädalat ja mitmed olid õppimas käinud Läti Keskkoolis Saksamaal (Münsteris). Leedulased arvasid, et venelased integreeruvad tublisti, aga

kurtsid, et reformid tulevad liiga aeglaselt ja välismaa kogemused ei võeta tõsiselt. On märkimisväärne, et need leedulased, kes läksid välismaale alles pärast taasiseseisvumist, tulid sealt tagasi enamvähem samasuguste vaadetega, kui endistel pagulastel oli.

[Ettekanne esitatud konverentsil tagasirändest, Tallinnas, juunikuus 2007. Ilmus raamatus *Tagasi koju? Konverents eestlaste repatrieerumisest*, toimetanud Oliver Lukason, Tartu: Korporatsioon Rotalia, 2008, lk. 62-76.]